

سورة الإخلاص

د توحيد حقيقت او د انسان د زړه ازادي

ليکوال: محمد شريف (صداقت)

تاريخ: ١٤٠٥/٨/٢٦

له deenodanish.com څخه ښکته شوی Deen-o-Danish

له deenodanish.com څخه ښکته شوی Deen-o-Danish

سریزه: څلور آیتونه، د توحید بشپړ پیغام

سورة الإخلاص په قرآن کریم کې یو لنډ سورت دی؛ یوازې څلور آیتونه لري، خو د معنا، عقیدې او د انسان د ژوند د بدلون له پلوه ډېر ژور پیغام رانغاړي. دا سورت یوازې د الله تعالی د پېژندنې څو جملې نه دي؛ بلکې د توحید داسې بنسټیز حقیقت بیانوي چې د شرک بېلابېلې بڼې له منځه وړي، د انسان فکر له ناسمو تصوراتو پاکوي او زړه د مخلوقاتو له غلامۍ څخه ازادوي.

دا سورت انسان ته څرګندوي چې د ده رب څوک دی، د هغه ذات له مخلوقاتو سره څه توپیر لري، ولې ټول مخلوقات هغه ته محتاج دي، ولې هغه نه اولاد لري او نه خپله د چا له نسله پیدا شوی، او ولې هېڅوک او هېڅ شی د هغه سیال او برابر کېدای نه شي.

د دې سورت پیغام یوازې دا نه دی چې الله تعالی یو دی؛ بلکې دا هم دی چې د هغه په ذات، صفاتو، واکمنۍ او د عبادت په حق کې هېڅوک ورسره شریک نه دی. هغه د ټولو مخلوقاتو خالق، مالک او مدبر دی؛ ټول ورته محتاج دي، خو هغه هېڅ مخلوق ته محتاج نه دی.

کله چې انسان دا حقیقت په ریښتینې توګه درک کړي، نو د خلکو، مال، مقام، شهرت، ظاهري ځواک او نورو مخلوقاتو په وړاندې یې د زړه حالت بدلېږي. هغه پوهېږي چې اسباب د الله تعالی په اراده اغېز لري، خو اسباب په خپل ذات کې خپلواک واک نه لري؛ مخلوق وسیله کېدای شي، خو معبود نه شي کېدای.

همدا د دې سورت لویه روزنیزه موخه ده: الله تعالی وپېژنه، یوازې هغه ته عبادت وکړه، یوازې پر هغه توکل وکړه او خپل زړه د هغه له بندګۍ پرته د بل چا په غلامۍ کې مه اچوه.

له deenodanish.com څخه ښکته شوی Deen-o-Danish

لومړی بحث: د «قُلْ» امر؛ توحید باید وپېژندل شي او څرګند شي

الله تعالی سورت په دې امر پیلوي:

قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ

ژباړه: ووایه: هغه الله دی، یو او بې‌ساری دی.

د سورت پیل په «قُلْ» ـ ووایه ـ سره شوی دی. دا امر مورِ ته رابنیي چې د الله تعالی د پېژندنې او توحید حقیقت باید یوازې د انسان په زړه کې پټ علم پاتې نه شي؛ بلکې په وینا، عقیده، عبادت او ژوند کې باید څرګند شي.

رسول الله ﷺ ته امر کېږي چې د خپل رب حقیقت خلکو ته بیان کړي. هغه د دې پیغام جوړوونکی نه دی، بلکې د الله تعالی د وحي رسول او ابلاغوونکی دی. د دین په عقایدو کې د انسان دنده دا ده چې د الله تعالی له وحي سره سم حق وپېژني او بیان یې کړي، نه دا چې د خپل اټکل او خوښې له مخې د الله تعالی په اړه خبرې وکړي.

قرآن کریم د رسول الله ﷺ د وحي تابع‌والی داسې بیانوي:

وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَىٰ ۝ إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَىٰ

ژباړه: او هغه د خپل نفس له غوښتنې خبرې نه کوي؛ دا خو یوازې وحي ده چې ورته لېږل کېږي. (النجم: ۳-۴)

له deenodanish.com څخه ښکته شوی Deen-o-Danish

د دې آيتونو سياق د رسول الله ﷺ د ديني پيغام او د وحي د ابلاغ په اړه دی؛ له دې څخه دا معنا نه اخلو چې د رسول الله ﷺ هره عادي او ورځنۍ خبره د وحي متن دی.

په «قُلْ» کې مور ته دا درس هم شته چې د توحید حقیقت باید په حکمت، علم او روښانه دلیل بیان شي. حق ویل د بې‌ځایه شخړو، سپکاوي او د خلکو د تحقیر معنا نه لري. د توحید بلنه باید د علم، حکمت، ښه بیان او اخلاص له لارې وي.

انسان کله ناکله په زړه کې د الله تعالی پر یووالي باور لري، خو په عمل کې د خلکو له وېرې، د مقام د ساتلو لپاره یا د ګټې په تمه د حق له څرګندولو ډډه کوي. دا سورت مور ته یادونه کوي چې د توحید اقرار باید د انسان په ژوند کې هم خپل ځای ولري.

د فکر پوښتنه: که یو انسان په ژبه د الله تعالی پر یووالي اقرار کوي، خو په ژوند کې د خلکو له خوښې او ناخوښۍ څخه د حق معیار جوړوي، ایا د توحید د حقیقت اغېز یې په ژوند کې څرګند شوی دی؟

ځواب دا دی چې د توحید اقرار یوازې په ژبه نه بشپړېږي؛ بلکې د انسان عقیده، نیت، عبادت، توکل او اطاعت باید د همدې اقرار له حقیقت سره سمون ولري.

دویم بحث: د «هُوَ» اشاره؛ د پېژندنې او حقیقت ترمنځ اړیکه

الله تعالی فرمایي:

قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ

له deenodanish.com څخه ښکته شوی Deen-o-Danish

د «هُوَ» کلمه د الله تعالی ذات ته اشاره کوي؛ يعنې هغه ذات چې د دې نړۍ خالق، مالک او مدبر دی، هماغه الله تعالی دی.

د دې جملې په نحوي تحليل کې د «هُوَ» په اړه د نحويانو بېلابېل بيانونه شته؛ د ضمير الشأن احتمال هم مطرح شوی او د عادي ضمير په توګه يې تحليل هم شته. د ابو حيان په څېر مفسرينو د دې آيت د نحوي او لغوي جوړښت اړخونه څېړلي دي. له همدې امله بايد يوه نحوي وجه د يوازينۍ قطعي وجه په توګه ورانده نه شي. (۱)

خو د آيت عمومي پيغام څرګند دی: د الله تعالی پېژندنه بايد د هغه له وحې او هغو نښو سره وتړل شي چې هغه په خپل مخلوق کې ايښې دي.

انسان د کايناتو په نظم، د ژوند په پېچلتيا، د خپل بدن په جوړښت، د شپې او ورځې په بدلون او د مخلوقاتو په بې‌شمېره اړتياوو کې د خپل رب د قدرت نښې وينې. خو د الله تعالی د ذات حقيقت د مخلوقاتو په څېر نه شي انځورولای؛ ځکه خالق له مخلوق سره يو شان نه دی.

د مخلوقاتو د ځانګړنو په وسيله د الله تعالی د ذات تصور کول د انسان فکر تېروتنې ته بيايي. مور د الله تعالی هغه نومونه او صفات منو چې هغه په خپل کتاب او د رسول الله ﷺ په صحيح سنت کې ځان ته ثابت کړي دي؛ خو د مخلوقاتو په څېر يې نه ګڼو او د هغو د کيفيت په اړه بې‌دليله خبرې نه کوو.

دا اصل د قرآن کريم په دې آيت کې په ډېر ښکلي ډول بيان شوی دی:

لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ

ژباړه: هېڅ شی د هغه په څېر نه دی، او هغه ښه اوربدونکی او ښه ليدونکی دی. (الشوری: ۱۱)

له deenodanish.com څخه ښکته شوی Deen-o-Danish

په دې آیت کې له یوې خوا د الله تعالی له مخلوق سره ورتەوالی نفی شوی او له بلې خوا د هغه اوربدل او لیدل ثابت شوي دي. نو د اهل سنتو لاره دا ده چې د الله تعالی صفات ومني، خو له تشبیه او تمثیل څخه ځان وساتي؛ او د الله تعالی له صفاتو څخه هغه څه ونه نفي کړي چې هغه په خپله ثابت کړي دي. (۲)

د فکر پوښتنه: ایا انسان کولای شي د الله تعالی ذات د خپل ذهن په محدودو انځورونو کې راونغاړي؟

نه؛ ځکه د انسان عقل محدود دی او الله تعالی د مخلوقاتو په څېر نه دی. مورِ هغه د وحې له لارې پېژنو، د هغه نښې په مخلوقاتو کې وینو او د هغه د عظمت په وړاندې عاجزي کوو.

دریم بحث: ولې «اللَّهُ»؟ د الله تعالی د نوم ځانګړی مقام

په آیت کې داسې نه دي ویل شوي: «قُلْ هُوَ الرَّحْمَٰنُ أَحَدٌ» یا «قُلْ هُوَ الْقَدِيرُ أَحَدٌ»، بلکې فرمایي:

> قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ

د «الله» نوم د هغه ذات ځانګړی نوم دی چې د ټولو کمالاتو څښتن دی او یوازې هماغه د عبادت مستحق دی.

د دې نوم په اړه د لغت‌پوهانو او علماوو بېلابېل بحثونه شته؛ خو په دې آیت کې مهمه خبره دا ده چې د توحید حقیقت د الله تعالی له خپل ځانګړي نوم سره تړل شوی دی.

د رحمت، قدرت، علم او حکمت ټول کمالات د الله تعالی صفات دي؛ خو د دغو صفاتو یادونه د هغه د ذات او د عبادت د حق له حقیقت څخه بېله نه ده. الله تعالی یوازې د قدرت څښتن نه دی؛ هغه خالق، رازق، مالک، مدبر او یوازینی معبود دی.

له deenodanish.com څخه ښکته شوی Deen-o-Danish

د انسان دنده دا نه ده چې د الله تعالى له نومونو څخه يوازې هغه نومونه غوره کړي چې د ده د غوښتنو سره برابر وي؛ بلکې د الله تعالى ټول ښکلي نومونه او لوړ صفات بايد ومني او د هغوى له لارې خپل رب وپېژني.

کله چې انسان وايي: «الله»، نو د هغه ذهن بايد يوازې د يوه مبهم ځواک تصور ته ولاړ نه شي؛ بلکې هغه ذات دې په ياد کړي چې اسمانونه او ځمکه يې پيدا کړي، انسان ته يې ژوند ورکړى، روزي ورکوي، د هر څه تدبير کوي او يوازې د عبادت مستحق دى.

څلورم بحث: «أَحَدٌ»؛ د الله تعالى مطلق يووالى او بې‌ساريتوب

الله تعالى فرمايي:

قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ

ژباړه: ووايه: هغه الله دى، يو او بې‌سارى دى.

«أَحَدٌ» د الله تعالى د يووالي داسې بيان دى چې د هغه په ذات، الوهيت او کمالاتو کې د شريک، سيال او برابر تصور له منځه وړي.

د «أحد» او «واحد» ترمنځ د معنا او استعمال له پلوه ژبنې بحثونه شته. ځينو علماوو د دواړو ترمنځ د استعمال توپيرونه بيان کړي دي؛ خو دا خبره بايد ونه شي چې «واحد» هېڅکله د مطلق يووالي معنا نه لري، يا «أحد» په هر استعمال کې يوازې د يوې ځانګړې معنا لپاره راځي. امام طبري د دې آيت په تفسير کې «أحد» د واحد په معنا بيانوي؛ او فاضل صالح السامرائي د دواړو کلمو د استعمال او د دې آيت د انتخاب په اړه ځانګړى

له deenodanish.com څخه ښکته شوى Deen-o-Danish

ژبنی بحث لري. د هغه بحث باید د بلاغي او لغوي تدبر په توګه ولوستل شي، نه د داسې مطلقې قاعدې په توګه چې د ژبې ټول استعمالونه پرې محدود شي. (۳)

دلته د آیت اصلي پیغام دا دی چې الله تعالی په خپل ذات او الوهیت کې یوازینی دی؛ هېڅ شریک، سیال، برابر او د هغه په څېر بل ذات نشته.

د توحید دا حقیقت څو اړخونه لري:

۱. **د ربوبیت یووالی:** الله تعالی یوازینی خالق، مالک، رازق او د ټولو چارو مدبر دی. هېڅ مخلوق د هغه له ارادې پرته په خپلواک ډول د کایناتو د پیدا کولو، روزې ورکولو او د ټولو چارو د تدبیر واک نه لري.

۲. **د الوهیت یووالی:** عبادت یوازې د الله تعالی حق دی. دعا، نذر، ذبح، سجده، توکل او نور عبادتونه باید یوازې هغه ته ځانګړي شي. هېڅ نبي، فرښته، ولي، پاچا، قبر یا بل مخلوق د عبادت مستحق نه دی.

۳. **د نومونو او صفاتو یووالی:** الله تعالی د کمال په ټولو صفاتو کې بې‌ساری دی. د هغه نومونه او صفات د مخلوقاتو له نومونو او صفاتو سره په حقیقت او کیفیت کې یو شان نه دي.

دا درې اړخونه د توحید د پوهېدو لپاره د علماوو یوه ګټوره علمي وېش‌بندي ده؛ باید داسې ونه ګڼل شي چې سورة الإخلاص په څرګندو الفاظو دا درې نومونه په همدې ترتیب یاد کړي دي. بلکې د سورت آیتونه د توحید دغه حقیقتونه په خپل جامع بیان کې رانغاړي. (۲)

له deenodanish.com څخه ښکته شوی Deen-o-Danish

د زړه پټ بتان

د شرک په اړه د انسان ذهن ډېر وخت یوازې د ډبرو، لرګیو او بتانو مجسمو ته متوجه کېږي؛ خو د انسان په زړه کې داسې تړاوونه هم پیدا کېدای شي چې د هغه اراده، نیت او اطاعت د الله تعالی له امر څخه واړوي.

مال، شهرت، مقام، د خلکو ستاینه، د نفس غوښتنې او د دنیا مینه هغه مهال خطرناکه کېږي چې انسان یې د الله تعالی له حکم څخه پورته کړي او د حق په مقابل کې یې د اطاعت معیار وګرځوي.

البته د مال لرل، مقام غوښتل، د خلکو مینه یا د دنیا مشروع ګټې پخپله عبادت نه دي. ستونزه هغه وخت پیدا کېږي چې دا شیان د انسان د زړه پر واکمنۍ برلاسي شي او هغه د الله تعالی د حکم پر ځای د هغوی غوښتنې ومني.

د توحید انسان پوهېږي چې د اسبابو کارول روا دي، خو اسباب په خپل ذات کې مستقل واک نه لري؛ د خلکو مرسته غوښتل روا دي، خو د عبادت حق یوازې د الله تعالی دی.

سبب وسیله ده، معبود نه دی.

د توحید پیغام دا دی: الله یو دی؛ نو خپل زړه د هغه له بندګۍ پرته د بل چا په غلامۍ کې مه اچوه.

پنځم بحث: د یوه رب بندګي؛ د انسانانو کرامت او برابري

کله چې ټول انسانان د یوه الله تعالی مخلوقات او بندګان وي، نو هېڅ انسان د خدایۍ، مطلق واک او خپلواک ربوبیت دعوه نه شي کولای.

له deenodanish.com څخه ښکته شوی Deen-o-Danish

نه قوم، نه نسل، نه کورنۍ، نه شتمني او نه مقام انسان د بل انسان د عبادت وړ ګرځوي. ټول د یوه رب مخلوق دي او ټول د هغه د حکم تابع دي.

دا معنا نه لري چې ټول انسانان په علم، تقوا، وړتیا، مقام او مسؤلیت کې یو شان دي؛ قرآن کریم د تقوا، علم او نېکو اعمالو توپیرونه بیان کړي دي. خو دا توپیرونه هېڅ انسان ته د خدایۍ یا د نورو انسانانو د برخلیک د خپلواک واک حق نه ورکوي.

الله تعالی فرمایي:

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ

ژباړه: اې خلکو! موږ تاسو له یوه نارینه او یوې ښځې پیدا کړي یاست، او تاسو مو قومونه او قبیلې ګرځولي یاست، څو یو بل وپېژنئ. بېشکه د الله په وړاندې ستاسو تر ټولو عزتمند هغه څوک دی چې تر ټولو ډېر تقوا ولري. بېشکه الله ښه پوه او ښه خبر دی. (الحجرات: ۱۳)

د توحید له دې حقیقت څخه د انسان د عزت، عدالت او مسؤلیت مهم درسونه ترلاسه کېږي: انسان باید د بل انسان په وړاندې د خدایۍ مقام ونه نیسي، د خلکو حقونه ونه خوري، د هغوی له کمزورۍ ناوړه ګټه وانخلي او د خپل مقام له امله ځان د حساب او مسؤلیت څخه پورته ونه ګڼي.

له deenodanish.com څخه ښکته شوی Deen-o-Danish

شپږم بحث: «اللَّهُ الصَّمَدُ»؛ الله تعالی د ټولو کمالاتو څښتن او د ټولو محتاجانو مرجع دی

الله تعالی فرمایي:

اللَّهُ الصَّمَدُ

ژباړه: الله تعالی الصمد دی؛ هغه بشپړ ذات دی چې ټول ورته محتاج دي.

«الصمد» د دې سورت له ژورو او پراخو معنا لرونکو الفاظو څخه دی. د مفسرینو له خوا یې څو تفسیرونه نقل شوي دي.

امام طبري د عربو د ژبې له مخې د «الصمد» هغه معنا غوره بولي چې «السيد الذي قد انتهى سؤدده»؛ یعنې هغه ستر سردار چې سیادت او مشري یې بشپړ حد ته رسېدلې وي او تر هغه پورته بل څوک نه وي. هغه د ابن عباس رضي الله عنهما منقول بیان هم راوړي چې په کې د سیادت، شرافت، عظمت، حلم، غنا، جبروت، علم او حکمت د کمال یادونه شوې ده. (۴)

ابو حیان اندلسي د «الصمد» په لغوي جوړښت کې د «مصمود إليه» معنا ته اشاره کوي؛ یعنې هغه ذات چې د اړتیاوو په وخت کې ورته مخ اړول کېږي او د حاجتونو لپاره ورته قصد کېږي. (۵)

له سلفو څخه نورې معناوې هم نقل شوې دي؛ نو د دغو ټولو منقولونو په اړه باید علمي امانت وساتل شي: د امام طبري غوره شوی لغوي تفسیر، د ابن عباس رضي الله عنهما منقول پراخ بیان او د نورو سلفو اقوال باید سره گډ نه شي او داسې ونه ښودل شي چې ټول د یوه لفظي تعریف په توګه نقل شوي دي.

له deenodanish.com څخه ښکته شوی Deen-o-Danish

د دې کلمې له ژورې معنا څخه دا حقیقت څرګندېږي چې الله تعالی د هر کمال څښتن دی؛ هغه په خپل ذات کې غني او بې‌نیازه دی، خو ټول مخلوقات ورته محتاج دي.

الله تعالی فرمایي:

يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ

ژباړه: اې خلکو! تاسو ټول الله ته محتاج یاست، او الله هماغه بې‌نیازه او د ستاینې وړ ذات دی. (فاطر: ۱۵)

انسان د ژوند په هره شېبه کې د الله تعالی محتاج دی. د ده ژوند، ساه، روغتیا، عقل، علم، روزي، ځواک او هر نعمت د الله تعالی له لوري دی. انسان د خپلو اړتیاوو د پوره کولو لپاره اسباب کاروي، خو د اسبابو خالق او د هغوی د اغېز ورکوونکی الله تعالی دی.

باران ورېږي، ځمکه شنه کېږي، تخم راټوکېږي، انسان خواړه ترلاسه کوي؛ خو د دې ټولو تر شا د الله تعالی قدرت، اراده او تدبیر دی. اسباب د الله تعالی د حکمت له مخې په نړۍ کې د کار کولو وسیلې دي، نه خپلواک خالقان.

د «الصمد» له حقیقت څخه د انسان زړه دا زده کوي چې د اړتیا په وخت کې خپل اصلي پناه‌ځای الله تعالی وګرځوي. له خلکو سره مرسته غوښتل، د ډاکټر درملنه، د کار وسیلې او د نورو انسانانو ملاتړ ټول روا اسباب دي؛ خو زړه باید پر اسبابو داسې تکیه ونه کړي چې د الله تعالی له یاد او توکل څخه غافل شي.

له deenodanish.com څخه ښکته شوی Deen-o-Danish

اووم بحث: د دعا حقیقت؛ د محتاج بنده مخ اړول خپل رب ته

کله چې الله تعالی «الصمد» دی، نو د بنده د اړتیاوو تر ټولو لوړ مرجع هماغه ذات دی. له همدې امله دعا د توحید له مهمو مظاهرو څخه ده.

الله تعالی فرمایي:

وَقَالَ رَبُّكُمُ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ

ژباړه: او ستاسو رب فرمایلي دي: ما وبولئ، زه به ستاسو دعا قبوله کړم. (غافر: ٦٠)

رسول الله ﷺ فرمایلي دي:

الدُّعَاءُ هُوَ الْعِبَادَةُ

ژباړه: دعا هماغه عبادت دی. (سنن أبي داود، حدیث ١٤٧٩؛ جامع الترمذي، حدیث ٢٩٦٩)

دا حدیث له نعمان بن بشیر رضي الله عنهما څخه روایت شوی دی. امام ترمذي ورته «حسن صحیح» ویلي دي. (٦)

دعا یوازې د غوښتنو د وړاندې کولو نوم نه دی؛ بلکې د بنده عاجزي، اړتیا، امید، ویره، مینه او د خپل رب پر وړاندې د بندګۍ څرګندونه ده.

انسان چې دعا کوي، په حقیقت کې اقرار کوي چې زه محتاج یم او الله تعالی بې‌نیازه دی؛ زه کمزوری یم او هغه ځواکمن دی؛ زه نه پوهېږم او هغه پر هر څه پوه دی.

له deenodanish.com څخه ښکته شوی Deen-o-Danish

خو د دعا د قبلېدو معنا دا نه ده چې هره غوښتنه بايد په هماغه وخت او هماغه بڼه پوره شي چې انسان يې غواړي. کله د انسان غوښتنه ژر پوره کېږي، کله ترې کوم زيان دفع کېږي، کله يې اجر د آخرت لپاره ساتل کېږي او کله د الله تعالى په حکمت سره ځنډ پکې راځي.

دعا د الله تعالى په وړاندې د بنده د بندګۍ اقرار دی، نه د دې معنا چې انسان خپل رب ته امر کوي او د خپلې غوښتنې د پوره کېدو وخت او بڼه ټاکي.

له همدې امله د دعا ځنډ بايد د الله تعالى د بې‌پروايۍ يا د بنده د بې‌ارزښتۍ نښه ونه ګڼل شي. انسان خپل رب ته دعا کوي، هڅه کوي، حلال اسباب کاروي او د الله تعالى پر حکمت باور ساتي.

اتم بحث: توکل او د اسبابو کارول؛ زړه له مخلوقاتو سره مه تړئ

د «الله الصمد» حقيقت انسان ته توکل ورزده کوي. توکل دا نه دی چې انسان اسباب پرېږدي او يوازې د پايلې انتظار وکړي؛ بلکې توکل دا دی چې روا اسباب وکاروي، خپله هڅه وکړي او پايله د الله تعالى په اراده پورې وتړي.

کروندګر ځمکه قلبه کوي، تخم شيندي، اوبه ورکوي؛ خو د تخم د راټوکېدو، د نبات د ودې او د حاصل د پيدا کېدو وروستی واک د الله تعالى دی.

ناروغ ډاکټر ته ورځي او درمل کاروي؛ خو شفا ورکوونکی الله تعالى دی. انسان د ژوند لپاره کار کوي، زده‌کړه کوي او د روزۍ د ترلاسه کولو هڅه کوي؛ خو رزق ورکوونکی الله تعالى دی.

له deenodanish.com څخه ښکته شوی Deen-o-Danish

د توکل معنا دا نه ده چې انسان د ظلم په وړاندې چوپ پاتې شي، د خپل حق غوښتنه پرېږدي یا د خلکو مشروع مرسته رد کړي. د توحید انسان د الله تعالی پر وړاندې عاجز وي، خو د خلکو په وړاندې د حق او عدالت غوښتلو جرئت هم لري.

د الله تعالی پر ذات باور انسان له سپکاوي ډکې محتاجۍ څخه ژغوري؛ خو د نورو انسانانو د حقونو، مینې او ملاتړ اړتیا نه ترې اخلي. انسان د الله تعالی محتاج دی او په عین وخت کې د ژوند په ټولنیز نظام کې یو د بل مرستې ته هم اړتیا لري.

نهم بحث: «لَمْ يَلِدْ»؛ الله تعالی اولاد نه لري

الله تعالی فرمایي:

لَمْ يَلِدْ

ژباړه: هغه نه دی زېږولی؛ یعنې هېڅ اولاد نه لري.

دا جمله د الله تعالی له ذات څخه د اولاد لرلو تصور په بشپړ ډول ردوي. الله تعالی د مخلوقاتو په څېر نه دی چې د نسل د دوام، مرستې، وارث یا د خپل ذات د بشپړتیا لپاره اولاد ته اړتیا ولري.

اولاد د مخلوقاتو له ځانګړنو څخه دی. مخلوق د اړتیا، نسل، کورنۍ او د ژوند د دوام له بېلابېلو اړتیاوو سره مخ وي؛ خو الله تعالی له هر ډول اړتیا څخه پاک او بې‌نیازه دی.

د الله تعالی لپاره د اولاد تصور د خالق او مخلوق ترمنځ د توپیر له منځه وړلو سبب کېږي. الله تعالی خالق دی او ټول نور د هغه مخلوقات دي؛ هېڅ مخلوق د هغه د ذات برخه، نسل یا شریک نه دی.

له deenodanish.com څخه ښکته شوی Deen-o-Danish

قرآن کریم د هغو کسانو خبره په سختو الفاظو ردوي چې الله تعالی ته يې اولاد منسوب کړی دی:

وَقَالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمَٰنُ وَلَدًا ۝ لَقَدْ جِئْتُمْ شَيْئًا إِدًّا ۝ تَكَادُ السَّمَاوَاتُ يَتَفَطَّرْنَ مِنْهُ وَتَنْشَقُّ الْأَرْضُ وَتَخِرُّ الْجِبَالُ هَدًّا ۝ أَنْ دَعَوْا لِلرَّحْمَٰنِ وَلَدًا ۝ وَمَا يَنْبَغِي لِلرَّحْمَٰنِ أَنْ يَتَّخِذَ وَلَدًا

ژباړه: او دوی وایي: رحمن اولاد نیولی دی. په ریښتیا تاسو ډېره ستره او ناوړه خبره کړې ده. نږدې ده چې اسمانونه د دې خبرې له امله وچوي، ځمکه وچوي او غرونه په سختۍ راوغورځېږي؛ ځکه دوی رحمن ته اولاد منسوب کړی دی. او له رحمن سره دا نه ښایي چې اولاد ونیسي. (مریم: ۸۸-۹۲)

د «إِدًّا» کلمه د یوې ډېرې درنې، سترې او ناوړې خبرې معنا لري. د دې آیتونو له سیاق څخه څرګندېږي چې الله تعالی ته د اولاد نسبت ورکول عادي او کوچنۍ عقیدوي تېروتنه نه ده؛ بلکې د توحید له بنسټیز حقیقت سره ښکاره ټکر دی.

لسم بحث: «وَلَمْ يُولَدْ»؛ الله تعالی د چا له نسله نه دی پیدا شوی

الله تعالی فرمایي:

وَلَمْ يُولَدْ

ژباړه: او هغه نه دی زېږول شوی.

که «لَمْ يَلِدْ» د اولاد لرلو تصور ردوي، نو «وَلَمْ يُولَدْ» د دې تصور مخه نیسي چې ګواکې الله تعالی خپله د چا له نسله پیدا شوی دی.

له deenodanish.com څخه ښکته شوی Deen-o-Danish

هر زېږېدلی موجود له خپل وجود څخه مخکې نه و؛ وروسته پیدا شوی دی. هغه د وجود لپاره بل چا ته اړتیا لري، د خپل پیدایښت له پلوه د علت او سبب تابع وي او د مخلوقاتو په نړۍ کې د پېښېدو او رامنځته کېدو له حالت سره تړاو لري.

خو الله تعالی ازلي دی؛ د هغه وجود د بل چا له وجود څخه نه دی پیل شوی. هغه پیدا کوونکی دی، نه پیدا شوی؛ خالق دی، نه مخلوق؛ د ټولو موجوداتو د وجود سرچینه دی، خو خپله د بل چا له لوري نه دی رامنځته شوی.

امام طبري د دې آیت په تفسیر کې بیانوي چې هر مولود له نهشتون وروسته پیدا شوی وي، خو الله تعالی داسې قدیم ذات دی چې تل موجود دی، نه له منځه ځي او نه فنا کېږي. (۴)

د دې دوو جملو ـ «لَمْ يَلِدْ» او «وَلَمْ يُولَدْ» ـ یو ځای راتلل د الله تعالی د ذات په اړه د دواړو مخالفو تصوراتو مخه نیسي: نه هغه د چا پلار دی او نه د چا زوی؛ نه د نسل برخه ده او نه د نسل محتاج.

دا دواړه جملې د الله تعالی د بېنیازۍ، ازلیت او له مخلوقاتو سره د بشپړ توپیر حقیقت څرګندوي.

یوولسم بحث: ولې د اولاد لرلو او زېږېدلو دواړه خبرې رد شوې؟

کېدای شي څوک وپوښتي: که الله تعالی اولاد نه لري، نو ولې ورسره دا هم ویل شوي چې هغه نه دی زېږول شوی؟

ځواب دا دی چې دواړه جملې د الله تعالی په اړه دوه بېلابېل ناسم تصورات ردوي. «لَمْ يَلِدْ» د اولاد لرلو ادعا ردوي او «وَلَمْ يُولَدْ» د پیدا شوي او د بل چا د نسل برخهوالي تصور ردوي.

له deenodanish.com څخه ښکته شوی Deen-o-Danish

د مخلوقاتو په نړۍ کې زېږېدنه د اړتیا، محدودیت او د وجود د پیل معنا لري؛ او اولاد لرل هم د مخلوقاتو د نسل او ژوند له ځانګړنو څخه دي. الله تعالی له دې ټولو ځانګړنو پاک دی.

د دې دواړو جملو په بیان کې د الله تعالی د ذات د کمال او بې‌نیازۍ حقیقت په بشپړ ډول روښانه کېږي.

دلته باید دا هم په پام کې ونیول شي چې د «لَمْ» له مخې د تېر وخت د نفی نحوي بحث د آیت له ټول عقیدوي سیاق څخه جلا نه شي. د قرآن کریم د بیان موخه دا ده چې الله تعالی له اولاد، زېږېدلو، حدوث او مخلوقي اړتیاوو څخه پاک وښیي؛ نه دا چې د الله تعالی د ذات په اړه یوازې د یوه زماني حالت خبره وکړي.

دولسم بحث: د انبیاوو مقام؛ مینه او درناوی عبادت نه دی

د الله تعالی د اولاد لرلو د ادعا ردول مورِ ته دا هم رابنیي چې د الله تعالی نبیان او صالح بندګان، که څه هم ډېر لوړ مقام لري، بیا هم د الله تعالی مخلوق او بندګان دي.

مورِ پر ټولو انبیاوو ایمان لرو، له هغوی سره مینه کوو، درناوی یې کوو او د هغوی لارښوونې منو؛ خو هېڅ نبي د عبادت مستحق نه دی.

د حضرت عیسی علیه السلام مقام په قرآن کریم کې لوړ بیان شوی دی؛ هغه د الله تعالی رسول او د هغه بنده دی، خو د خدایۍ یا د الله تعالی د اولاد مقام نه لري.

الله تعالی فرمایي:

لَنْ يَسْتَنْكِفَ الْمَسِيحُ أَنْ يَكُونَ عَبْدًا لِلَّهِ وَلَا الْمَلَائِكَةُ الْمُقَرَّبُونَ

له deenodanish.com څخه ښکته شوی Deen-o-Danish

ژباړه: مسیح به هېڅکله له دې څخه سرغړونه ونه کړي چې د الله بنده وي، او نه نږدې پرښتې. (النساء: ۱۷۲)

د دې آیت له مخې د الله تعالی بندګي د کمزورۍ او سپکاوي مقام نه دی؛ بلکې د مخلوق لپاره د عزت تر ټولو لوړ مقام دی.

د انبیاوو مینه او درناوی د هغوی د رسالت او د الله تعالی د فرمان له مخې دی؛ خو عبادت یوازې د الله تعالی حق دی.

دیارلسم بحث: «وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ»؛ هېڅوک د الله تعالی برابر نه دی

الله تعالی فرمایي:

وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ

ژباړه: او هېڅوک د هغه برابر او سیال نه دی.

«كُفُوًا» د برابر، سیال، همتا او ورته معنا لري. د آیت پیغام دا دی چې هېڅ ذات، هېڅ مخلوق او هېڅ موجود د الله تعالی برابر نه دی.

نه د هغه په ذات کې څوک شریک دی، نه د هغه په صفاتو کې د مخلوقاتو په څېر څوک برابر دی، نه د هغه په واکمنۍ کې څوک خپلواک شریک لري او نه د عبادت په حق کې څوک ورسره شریک کېدای شي.

دا آیت د سورت د ټولو مخکینیو بیانونو پایله او د توحید د حقیقت وروستی ټینګار دی.

له deenodanish.com څخه ښکته شوی Deen-o-Danish

په لومړي آيت کې الله تعالى «أَحَدٌ» بلل شوى و؛ او په وروستي آيت کې بيا د «أَحَدٌ» کلمه راغلې ده. په پيل کې د الله تعالى مطلق يووالى بيان شو او په پاى کې د هغه د برابر او سيال شتون رد شو.

د دې آيت نحوي جوړښت هم د تدبر وړ دى. «لَهُ» د «كُفُوًا» او «أَحَدٌ» تر مخه راغلى دى. د دې وړاندې کولو په اړه د بلاغت پوهانو د اختصاص او د الله تعالى د ذات د ځانګړي مقام د څرګندولو له اړخه بحث کړى دى. فاضل صالح السامرائي هم د دې آيت د ترتيب په اړه ځانګړى بيان لري؛ خو د بلاغي احتمالاتو په بيان کې بايد د قطعي الهي مراد دعوه ونه شي. (۷)

د الله تعالى د بې‌ساري‌توب حقيقت په دې آيت کې هم څرګند دى:

لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ

ژباړه: هيڅ شى د هغه په څېر نه دى، او هغه ښه اورېدونکى او ښه ليدونکى دى. (الشورى: ۱۱)

نو د توحيد عقيده دا ده چې الله تعالى د خپلو مخلوقاتو په څېر نه دى؛ خو هغه نومونه او صفات چې په قرآن او صحيح سنت کې ورته ثابت شوي دي، په حقه يې منو.

څوارلسم بحث: ولې سورت په «لا إله إلا الله» نه، بلکې په دې بيان پاى ته رسېږي؟

په سورة الإخلاص کې په څرګندو الفاظو «لا إله إلا الله» نه دي راغلي؛ خو د سورت ټول پيغام د همدې کلمې له حقيقت سره تړلى دى.

«لا إله إلا الله» معنا دا ده چې له الله تعالى پرته بل هيڅوک د عبادت مستحق نه دى.

له deenodanish.com څخه ښکته شوى Deen-o-Danish

په سورة الإخلاص کې لومړی د الله تعالی یووالی بیانېږي، بیا د هغه مطلق کمال او بې‌نیازي، وروسته د اولاد او زېږېدلو تصور رد کېږي او په پای کې د هر ډول برابر او سیال شتون نفی کېږي.

دا ټول د دې حقیقت بنسټونه دي چې عبادت یوازې د الله تعالی حق دی.

که الله تعالی یو او بې‌ساری وي، ټول ورته محتاج وي، هغه له هر ډول مخلوقي اړتیا پاک وي او هېڅوک یې برابر نه وي؛ نو عبادت هم یوازې هغه ته ځانګړی دی.

له همدې امله د سورة الإخلاص د معنا او د «لا إله إلا الله» د کلمې ترمنځ ژوره اړیکه شته. دا سورت د توحید حقیقت بیانوي، او د توحید کلمه د همدې حقیقت اقرار او اعلان دی.

پنځلسم بحث: د سورة الإخلاص نوم؛ ولې «الإخلاص» بلل کېږي؟

د دې سورت مشهور نوم «سورة الإخلاص» دی؛ خو د نومونو په اړه باید تاریخي دقت هم وساتل شي. ابن عاشور یادونه کوي چې د رسول الله ﷺ په زمانه کې او د ډېرو صحابه‌وو په استعمال کې یې مشهور نوم «سورة قل هو الله أحد» و. د «الإخلاص» نوم هم د دې سورت لپاره مشهور او منل شوی نوم دی. (۸)

د «الإخلاص» نوم له سورت سره ځکه ژوره اړیکه لري چې دا سورت د الله تعالی د پېژندنې حقیقت له شرک، ناسم تصور، تشبیه او د مخلوقاتو له ځانګړنو څخه پاکوي.

کله چې انسان الله تعالی د هغه د وحې له مخې وپېژني، د هغه په ذات او صفاتو کې له مخلوق سره ورته‌والی ونه مني، د هغه د بې‌نیازۍ او یووالي حقیقت درک کړي او عبادت یوازې هغه ته ځانګړی کړي؛ نو د هغه په زړه او عمل کې د اخلاص بنسټ پیاوړی کېږي.

له deenodanish.com څخه ښکته شوی Deen-o-Danish

د اخلاص معنا یوازې دا نه ده چې انسان یو کار په پټه ترسره کړي؛ بلکې اصلي اخلاص دا دی چې عمل د الله تعالی لپاره وي، د هغه د رضا لپاره ترسره شي او د عبادت په نیت کې له شرک او ریا څخه پاک وي.

پټ عمل کله د اخلاص لپاره ګټور وي، خو یوازې پټوالی د اخلاص ضمانت نه دی. ښکاره نېک عمل هم د الله تعالی لپاره کېدای شي، لکه د خلکو ښوونه، د خیر بلنه او د نورو هڅول. اصلي معیار نیت او د عمل موخه ده.

شپاړسم بحث: د اخلاص اغېز؛ عبادت، نیت او د زړه خپلواکي

د سورة الإخلاص پیغام باید د انسان په عبادت او ورځني ژوند کې څرګند شي.

که انسان په ژبه د الله تعالی پر یووالي اقرار کوي، خو عبادت د خلکو د ستاینې لپاره کوي، د خلکو له وېرې حق پرېږدي، د شهرت لپاره نېک عمل ترسره کوي او د مال او مقام د ساتلو لپاره د الله تعالی له حکم څخه سرغړونه کوي، نو باید د خپل نیت او عمل محاسبه وکړي.

ریا د عبادت د اخلاص خلاف ده. انسان باید خپل عبادت د خلکو د ستاینې، شهرت او ځان‌ښودنې لپاره ونه کړي.

خو اخلاص دا هم نه دی چې انسان د خلکو له حقونو تېر شي، ظلم ومني، د خپل حق غوښتنه پرېږدي یا د ژوند مشروع اړتیاوې له پامه وغورځوي. اخلاص دا دی چې د حق، عبادت او عمل معیار د الله تعالی رضا وي.

د توحید انسان له خلکو سره مینه کولای شي، د هغوی مرسته کولای شي، له هغوی سره همکاري کولای شي او د هغوی د ستاینې او ملاتړ څخه هم خوشحالېدای شي؛ خو د الله تعالی د حکم په مقابل کې د خلکو خوښه د حق معیار نه ګرځوي.

له deenodanish.com څخه ښکته شوی Deen-o-Danish

د زړه ازادي د دې معنا نه لري چې انسان له ټولنې، مینې، اړیکو او مسؤلیتونو څخه ځان جلا کړي؛ بلکې معنا یې دا ده چې د زړه وروستی اعتماد، عبادت او مطلقه بندګي یوازې د الله تعالی لپاره وي.

اوولسم بحث: د سورت د څلورو آیتونو ترمنځ اړیکه

که د سورة الإخلاص څلور آیتونه په ګډه وڅېړو، د توحید یو منظم او بشپړ بیان پکې وینو:

لومړی آیت: قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ

دلته د الله تعالی یووالی او بې‌ساریتوب بیان شوی دی.

دویم آیت: اللَّهُ الصَّمَدُ

دلته د هغه کمال، بې‌نیازي او د ټولو مخلوقاتو اړتیا هغه ته څرګندېږي.

دریم آیت: لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ

دلته د الله تعالی له ذات څخه د اولاد او زېږېدلو تصور رد شوی او د هغه ازلیت او له مخلوقي اړتیاوو څخه پاکوالی بیان شوی دی.

څلورم آیت: وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ

دلته د الله تعالی د هر ډول سیال، برابر او ورتەوالي شتون په بشپړ ډول نفی شوی دی.

له deenodanish.com څخه ښکته شوی Deen-o-Danish

په دې ترتیب کې انسان لومړی خپل رب پېژني، بیا د هغه د کمال او بې‌نیازۍ حقیقت درک کوي، وروسته له هغه څخه د مخلوقاتو ځانګړنې نفی کوي او په پای کې د هغه د بې‌ساري‌توب اقرار کوي.

دا سورت په څو لنډو آیتونو کې د توحید د پېژندنې لپاره یو ډېر جامع بیان وړاندې کوي.

اتلسم بحث: د سورة الإخلاص فضیلت؛ د قرآن د دریمې برخې سره تړاو

د سورة الإخلاص د فضیلت په اړه په صحیح حدیثونو کې څرګند بیان راغلی دی.

رسول الله ﷺ د سورة الإخلاص په اړه وفرمایل چې دا د قرآن د دریمې برخې سره برابره ده.

په صحیح بخاري کې له ابو سعید خدري رضي الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ خپلو صحابه‌وو ته وفرمایل:

أَيَعْجِزُ أَحَدُكُمْ أَنْ يَقْرَأَ ثُلُثَ الْقُرْآنِ فِي لَيْلَةٍ؟

ژباړه: ایا له تاسو څخه یو څوک دا توان نه لري چې په یوه شپه کې د قرآن دریمه برخه ولولي؟

صحابه‌وو ته دا خبره درنه ښکاره شوه، نو رسول الله ﷺ وفرمایل:

اللَّهُ الْوَاحِدُ الصَّمَدُ ثُلُثُ الْقُرْآنِ

ژباړه: «الله الواحد الصمد» د قرآن دریمه برخه ده. (۹)

د سورة الإخلاص د دریمې برخې سره د برابرۍ په اړه په صحیح بخاري او صحیح مسلم کې نور روایتونه هم راغلي دي. د دې فضیلت معنا دا نه ده چې سورة الإخلاص د قرآن د نورو ټولو آیتونو او احکامو ځای نیسي،

له deenodanish.com څخه ښکته شوی Deen-o-Danish

یا د قرآن د بشپړ تلاوت اړتیا له منځه وړي. د دې فضیلت معنا د سورت د ځانګړې مضمون او د الله تعالی د پېژندنې د ژور حقیقت سره تړاو لري.

د قرآن کریم په مضمون کې د الله تعالی پېژندنه، د هغه د حکمونو بیان، د عبادت لارښوونې، د پخوانیو امتونو کیسې، د آخرت یادونه او نور ډېر موضوعات شامل دي. سورة الإخلاص د الله تعالی د ذات، صفاتو، یووالي او بې‌نیازۍ په بیان کې ځانګړی مقام لري.

نو مسلمان باید د دې سورت فضیلت وپېژني، په تدبر سره یې ولولي او په عین وخت کې د ټول قرآن کریم له تلاوت، تدبر او عمل څخه غافل نه شي.

د فکر او ځان‌محاسبې پوښتنې

۱. ایا زه الله تعالی یوازې د خالق په توګه پېژنم، که د عبادت مستحق یوازینی ذات یې هم ګڼم؟

د توحید حقیقت دا دی چې الله تعالی یوازینی خالق او مالک دی، او یوازې هماغه د عبادت مستحق دی.

۲. ایا زه اسباب کاروم، که پر اسبابو مې زړه تړلی دی؟

اسباب کارول د شریعت له لارښوونو سره سم روا دي؛ خو د پایلې خالق او د هر څه مدبر الله تعالی دی.

۳. ایا د خلکو خوښه زما لپاره د حق معیار ګرځېدلې ده؟

د خلکو درناوی او مینه ښه ده، خو د الله تعالی د حکم په مقابل کې د خلکو خوښه د حق معیار نه شي کېدای.

۴. ایا زه د الله تعالی د نومونو او صفاتو په اړه د وحې له لارښوونې سره سم عقیده لرم؟

له deenodanish.com څخه ښکته شوی Deen-o-Danish

مسلمان باید د الله تعالی هغه نومونه او صفات ومني چې په قرآن او صحیح سنت کې ثابت شوي دي، له تشبیه او تمثیل څخه ځان وساتي او بې‌دلیله یې صفات ونه نفي کړي.

۵. ایا زما عبادت د الله تعالی لپاره دی، که د خلکو د ستاینې او شهرت لپاره؟

اخلاص د عبادت روح دی. د انسان نیت باید د الله تعالی رضا وي، نه د خلکو ستاینه.

٦. ایا زه د دعا په وخت کې د الله تعالی پر حکمت باور لرم؟

بنده دعا کوي، هڅه کوي او روا اسباب کاروي؛ خو د دعا د قبلېدو وخت او بڼه د الله تعالی په حکمت پورې اړه لري.

۷. ایا د سورة الإخلاص پیغام زما په چلند کې بدلون راوستی دی؟

د سورت حقیقي اغېز هغه وخت څرګندېږي چې د انسان عقیده، عبادت، توکل، نیت، اخلاق او له خلکو سره چلند د توحید له حقیقت سره سمون وموميِ.

پایله: الله یو دی؛ نو زړه یوازې د هغه لپاره وساته

سورة الإخلاص په څلورو لنډو آیتونو کې د توحید داسې حقیقت بیانوي چې د انسان فکر، عقیده او ژوند بدلولای شي.

قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ انسان ته وایي: خپل رب وپېژنه؛ هغه یو او بې‌ساری دی.

اللَّهُ الصَّمَدُ انسان ته وایي: ته محتاج یې، خو الله تعالی بې‌نیازه دی؛ د خپلو اړتیاوو لپاره هغه ته مخ واړوه.

له deenodanish.com څخه ښکته شوی Deen-o-Danish

لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ انسان ته وايي: الله تعالى د مخلوقاتو له ځانګړنو پاک دی؛ نه اولاد لري او نه خپله د چا له نسله پیدا شوی دی.

وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ انسان ته وايي: هېڅوک د هغه برابر او سیال نه دی؛ نو د عبادت حق هم یوازې د هغه دی.

د دې سورت پیغام یوازې د ژبې په تلاوت نه بشپړېږي؛ بلکې د زړه په عقیده، د عبادت په اخلاص، د اسبابو په کارولو، د دعا په عاجزی، د توکل په حقیقت او د ژوند په ټولو چارو کې باید څرګند شي.

د توحید انسان د مخلوقاتو د غلامۍ څخه ازادېږي، خو د مسؤلیت څخه نه تښتي؛ له خلکو سره مینه کوي، خو هغوی د خپل رب مقام ته نه پورته کوي؛ اسباب کاروي، خو اسباب خپلواک نه ګڼي؛ د دنیا لپاره هڅه کوي، خو د الله تعالى له حکم څخه یې پورته نه ګڼي.

همدا د سورة الإخلاص د تدبر یوه مهمه پایله ده:

کله چې انسان خپل رب په ریښتینې توګه وپېژني، نو د زړه وروستۍ تکیه، د عبادت حق او د بندګۍ مقام یوازې هغه ته ځانګړی کوي.

سبحان الله! څلور آیتونه؛ خو د عقیدې، بندګۍ، اخلاص او د انسان د زړه د ازادۍ څومره ژور حقیقتونه!

له deenodanish.com څخه ښکته شوی Deen-o-Danish

سرچينې او حوالې

لومړی: د تفسیر سرچینې

(۱) محمد بن يوسف، أبو حيان الأندلسي، البحر المحيط في التفسير، تحقيق: صدقي محمد جميل، دار الفكر، بيروت، ۱۴۲۰هـ، ټوک ۸، د سورة الإخلاص تفسير. د «هو» د نحوي تحليل، د «الصمد» د لغوي جوړښت او د «كفوا» د معنا د څېړنې لپاره.

(۲) أحمد بن عبد الحليم ابن تيمية، شرح العقيدة الواسطية، د اهل سنتو د اثبات او تنزيه د اصل لپاره؛ او ابن أبي العز الحنفي، شرح العقيدة الطحاوية، د توحيد، د الله تعالى د صفاتو د اثبات او له مخلوق سره د ورته‌والي د نفی د بحثونو لپاره. د چاپ او مخ مشخصات دې د کارېدونکي نسخې له مخې تثبيت شي؛ ځکه دلته د يوې ټاکلې چاپې نسخې مخونه نه دي تاييد شوي.

(۴) محمد بن جرير الطبري، جامع البيان عن تأويل آي القرآن، تحقيق: عبدالله بن عبدالمحسن التركي، دار هجر، لومړی چاپ، ۱۴۲۲هـ/۲۰۰۱م، د سورة الإخلاص تفسير؛ په ځانګړي ډول د «أحد»، «الصمد»، «لم يلد ولم يولد» او «ولم يكن له كفوا أحد» د آيتونو تفسير.

(۵) ابن كثير، إسماعيل بن عمر، تفسير القرآن العظيم، تحقيق: سامي بن محمد سلامة، دار طيبة، دويم چاپ، ۱۴۲۰هـ/۱۹۹۹م، د سورة الإخلاص تفسير؛ په ځانګړي ډول د سورت د فضيلت او د «ثلث القرآن» د حديثونو د روايتونو لپاره.

(۸) محمد الطاهر ابن عاشور، التحرير والتنوير، الدار التونسية للنشر، تونس، ۱۹۸۴م، د سورة الإخلاص مقدمه او تفسير؛ د سورت د نوم، د آيتونو د ترتيب او د بلاغي مناسبتونو د څېړنې لپاره.

له deenodanish.com څخه ښکته شوی Deen-o-Danish

دويم: د لغت او ژبپوهنې سرچينې

(١٠) أحمد بن فارس، معجم مقاييس اللغة، تحقيق: عبدالسلام محمد هارون، دار الفكر، بيروت، ١٣٩٩هـ/١٩٧٩م، د اړوندو ريښو مواد: «أحد»، «صمد» او «كفأ». د لغوي ريښو د بنسټيزو معناوو د څېړنې لپاره.

(١١) محمد بن مكرم ابن منظور، لسان العرب، دار صادر، بيروت، دريم چاپ، ١٤١٤هـ، د اړوندو ريښو مواد: «صمد»، «كفأ» او «ولد». د عربي استعمالونو او لغوي معناوو د روښانولو لپاره.

دريم: د بلاغت او قرآني بيان سرچينې

(٣) فاضل صالح السامرائي، د «لمسات بيانية» په لړۍ کې د سورة الإخلاص اړوند درسونه، په ځانګړې ډول:

«قل هو الله أحد: لماذا أحد وليس واحد؟»

«الله الصمد: الحكمة من اختيار الصمد»

«ما الحكمة من تنكير أحد وتعريف الصمد؟»

«ترتيب الآية: ولم يكن له كفوا أحد»

«الحكمة من بداية الآية بكلمة قل».

دا درسونه د ژبنې او بلاغي تدبر لپاره کارول شوي دي. د دې درسونو ځينې څرګندونې د استاد د علمي تحليل او اجتهاد په توګه وړاندې کېږي، نه د قطعي او يوازيني تفسير په توګه. د درسونو دقيق عنوانونه او ثبت شوي بڼې د خپرېدو پر مهال د اړوندې ويډيو يا متن له مخې کتل کېدای شي.

له deenodanish.com څخه ښکته شوی Deen-o-Danish

څلورم: د حدیث سرچینې

(٦) أبو داود سليمان بن الأشعث، سنن أبي داود، كتاب الوتر، حديث ١٤٧٩؛ محمد بن عيسى الترمذي، الجامع، كتاب تفسير القرآن، حديث ٢٩٦٩؛ د نعمان بن بشير رضي الله عنهما روايت: «الدعاء هو العبادة». امام ترمذي د حديث درجه «حسن صحيح» ښودلې ده.

(٩) محمد بن إسماعيل البخاري، الجامع الصحيح، تحقيق: محمد زهير بن ناصر الناصر، دار طوق النجاة، لومړی چاپ، ١٤٢٢هـ، كتاب فضائل القرآن، حديث ٥٠١٣؛ او مسلم بن الحجاج، الصحيح، تحقيق: محمد فؤاد عبدالباقي، دار إحياء التراث العربي، بيروت، كتاب صلاة المسافرين، حديث ٨١١. د سورة الإخلاص د قرآن د درېيمې برخې سره د برابرۍ د فضيلت لپاره.

پنځم: د قرآن کریم آیتونه

د سورة الإخلاص څلور آيتونه؛ سورة النجم: ٣-٤؛ سورة الشورى: ١١؛ سورة الحجرات: ١٣؛ سورة فاطر: ١٥؛ سورة غافر: ٦٠؛ سورة مريم: ٨٨-٩٢؛ سورة النساء: ١٧٢.

له deenodanish.com څخه ښکته شوی Deen-o-Danish